

När ishockeyn kom till Europa

Den moderna ishockeysporten tycks ha spridits från Nordamerika till Europa via sociala nätverk kring sekelskiftet 1900. Konstisbanor samt en tidigt livlig tävlings- och landslagsverksamhet bidrog starkt till att det nya vinterspelet snart fick vind i seglen på den europeiska kontinenten.

Tobias Stark
Universitetslektor
Institutionen för pedagogik,
psykologi och idrottsvetenskap
Linnéuniversitetet

ÄVEN OM KANADA allmänt räknas som ishockeyns hemland har sportens rötter ofta sökts i olika arkaiska spelformer i det förindustriella Europa, däribland Irlands hurley, Hollands kolven och det fornnordiska knattlekir. Bortsett en del flyktiga kommentarer om att de europeiska utvandrarerna tog med sig sina rekreationsaktiviteter till Nya världen, där de under 1800-talets senare del sägs ha utvecklats till den moderna ishockeyn, saknas dock ingående redogörelser för hur de påstådda förlagorna egentligen formats till det spel vi känner i dag. Vid närmare påsyn visar sig de flesta uttalanden om saken dessutom bygga på rena indicier eller grova förenklingar, eftersom avsaknaden av primärkällor är stor (1).

Ett nytt spel i den gamla världen

Hur och när den moderna ishockeysporten kom till Europa är oklart. Ibland sägs att den första regelrätta ishockeymatchen på europeisk mark spelades av två engelska universitetslag i St. Moritz år 1885. Andra uppgifter gör gällande att Arthur Stanley – son till den brittiske generalguvernören i Kanada, Lord Stanley av Preston, som år 1892 satte upp en pokal (Stanley Cup) att utdelas till landets främsta amatörishockeylag – tog med sig spelet till Europa år 1895, där han introducerade det vid det engelska hovet. I Internationella ishockeyförbundets (IIHF) 100-årskrift, *World of Hockey*, noteras i stället att de moderna olympiska spelens föregångsman, baron Pierre de Coubertin, ska ha blivit mäkta imponerad av den kanadensiska ishockeyn i samband med en Nordamerikaresa vintern år 1889, men

att sportens introduktion i den gamla världen dröjde till 1890-talets senare del, då den Kingstonfödde, kanadensiske skridskoåkaren George Meagher under en Parisvistelse arrangerade en rad vänskapsmatcher mellan lokala skridskoåkare och brittiska bandyklubbar (2).

Bandy = hockey

En komplicerande omständighet i sammanhanget är att bandyn i Europa först gick under namnet hockey. Liksom i fallet med ishockeyn har bandyns rötter sökts i olika uråldriga spelformer. Den moderna bandyns vaggas brukar dock förläggas till England. Vissa uppgifter pekar på att Bury Fen-distriktet, i Englands sydöstra delar, var ett pulserande bandycentrum redan vid 1800-talets början. År 1860 ska försök ha gjorts att införa spelet i London, under det att två Bury Fen-lag spelade i Crystal Palace, medan den första bandymatchen mellan två Londonlag ägde rum år 1875. Spelet gick då under namnet ”hockey on ice”. Andra uppgifter gör gällande att vissa bestämda bandyregler tagits fram i Bury Fen-distriktet så tidigt som år 1882, men att ett enhetligt engelskt regelverk för bandyn kom till stånd först med bildandet av National Bandy Association år 1891. Samma år ska Bury Fen Bandy Club ha introducerat bandyn i Holland.

Annars hävdas ofta att engelska turister förde med sig bandyn till den europeiska kontinenten. En vidare fingervisning om sportens spridning ger noteringen att det ska ha spelats bandy i nuvarande Tjeckien på 1890-talet, men att spelet då betecknades ”bandy hockey”. Det aktualiserar

den besvärande omständighet att det för en sentida betraktare kan vara svårt att avgöra huruvida det var en tidig form av bandy eller det vi i dag kallar för ishockey som dåtida uppgifter egentligen avser.

Ishockeyn överflyglar bandyn

I Nordisk familjeboks välrenommerade sportlexikon talas hur som helst om att ishockeyn omkring år 1906 hade börjat överflygla föregångaren bandy på den europeiska kontinenten. Klart är att den kanadensiska ishockeyns utbredning i Europa följde i bandyns fotspår, genom att tidigt få fäste i metropoler och fashionabla vintersportorter, såsom Wien, Prag, Berlin, Davos och St. Moritz. En historisk milstolpe är annars IIHF:s konstituerande, i Paris den 15–16 maj 1908, under namnet Ligue Internationale de Hockey sur Glace (på 1950-talet fick förbundet sin nuvarande engelskspråkiga benämning, International Ice Hockey Federation) av

representanter för belgisk, fransk, schweizisk och brittisk ishockey. Enligt uppgift ska bildandet ha bottnat i en önskan om kodifiering av ett gemensamt internationellt regelverk i efterdyningarna av de första landskamperna mellan Frankrike, Schweiz och Belgien 1905 (3).

Den första EM-turneringen arrangerades år 1910, i den schweiziska vintersportorten Les Avants, med Belgien, Schweiz, Storbritannien och Tyskland som deltagare (ett kanadensiskt lag, Oxford Canadians, huvudsakligen bestående av Rhodesstipendiater ingick även i turneringen utom tävlan). Rinken byggdes upp framför spelarhotellet och i stället för en monterbar sarg avgränsades planen med vanliga snöhögar, något som vållade irritation bland deltagarna, så till vida att den ena änden av planen var avsevärt mycket bredare än den andra. Nya EM-turneringar anordnades sedan på årlig basis fram till första världskrigets

Flerfaldige Stanley Cup-vinnaren Turk Broda, målvakt i Toronto Maple Leafs, visar hur en modern målvakt agerar anno 1942. Det var i Nordamerika som ishockeyn föddes under 1800-talet. I Europa kom bandyn först. Förvirrande nog kallades det spelet också för hockey.

utbrott, även om det så kallade LIHG-mästerskapet (som genomfördes år 1912–1914), där också utländska spelare fick medverka, av somliga hölls för att vara mer prestigefullt.

Under första världskriget låg ishockeyn i träda i Europa, men sporten fick förnyad vind i seglen i och med den ishockeyturnering som anordnades i samband med Antwerpen-OS vintersportvecka våren år

“Inledningsvis tycks ishockeysporten ha varit en ytterst exklusiv företeelse som spreds via överlappande sociala nätverk inom den nordamerikanska och europeiska societeten.”

1920, varunder bland annat Sverige sällade sig till den växande skaran av ishockeyspelande länder. Att turneringen ingöt nytt blod inom internationell ishockey var dock mer det amerikanska och kanadensiska lagets förtjänst. Spelarnas atletiska färdigheter och högklassiga skridskoåkning imponerande nämligen stort på både publik och motståndare. För övrigt tycks deras popularitet ha varit säkrad redan vid ankomsten i och med att många i Antwerpen hade USA:s och Kanadas insatser under kriget i färskt minne.

Pionjärårens ishockeykultur

När det gäller ishockeyspelets karaktär och kulturella utformning i Europa åren kring Antwerpen-OS talar följande rader, saxade ur en redogörelse för hemmefronten signerad Oxford Canadians förgrundsgestalt, Gustav Lanctôt, från år 1913 sitt tydliga språk:

”At the present time hockey is winning great popularity everywhere in Europe. England has erected two new artificial ice rinks in Manchester and Glasgow. Germany boasts of two rinks in Berlin, one in Munich and is building one in Hamburg. Bohemia ranks first of all, with eleven hockey clubs and Switzerland being second with seven or eight. Hungary is willing to replace bandy – a short stick game unknown in Canada – by the real Canadian

game; and Holland, Austria, and Russia are studying the idea of founding hockey clubs. I must say to the praise of the European players that better hockeyists can really be met with, but certainly no better sportsmen. Coming nearly all from the university trained class they are gentlemen before players. They play the game for the sake of it, and always keen in a fight they would never think in order to win to resort to second-class tricks or hardly fait tactics. Needless to say, rough play is unknown. The expulsion of a player nearly creates a sensation, and the most innocent tripping is spurned and booed down the whole house, though the play begins to show tendencies of becoming more strenuous and aggressive. In Brussels hockey is not only a noble sport, but it might be called with good reasons a ‘sport of nobles’. Many a son of Belgian noblemen make it their favourite pastime. We meet on the ice young men whose name figure prominently in the Gotha. A remarkable feature of the European ice rinks is the way the spectators are accommodated. There are no rows of seats, but the place, which generally possesses a gallery, has its two floors laid up with tables at which you sit and drink and even dine, if you care for, while watching the matches ”.(4)

Även om EM-turneringen år 1910 genomfördes under tämligen primitiva förhållanden är det sålunda tydligt att ishockeyns spridning i Europa gick hand i hand med uppförandet av konstisbanor. I övrigt noteras att ishockeysporten inledningsvis tycks ha varit en ytterst exklusiv företeelse som spreds via överlappande sociala nätverk inom den nordamerikanska och europeiska societeten, under det att personer i stil med Arthur Stanley, George Meagher och Pierre de Coubertin, fick upp ögonen för spelet och sökte inympade den i det exklusiva sällskapslivet i Gamla världen.

Ett förtydligande är dock på sin plats beträffande Lanctôts hänvisning till de många ishockeyspelande belgiska adelssönerna. Även om ishockeyn under pionjäråren kan karaktäriseras som en exklusivt manlig sport i Europa var det på intet sätt bara yngre män som utövade sporten. Snarare tycks ishockeyn ha praktiserats av distingerade gentlemän i alla åldrar. Det tyska storlaget Berliner Schlittschuh Club inbegrep exempelvis en rad ”alte Herren”, medan det franska laget i Antwerpen-OS mönstrade flera åldermän, och Schweiz lagkapten i samma turnering var den då 38-åriga Max Silling, som just valts till

internationella ishockeyförbundets president.

Det senare aktualiserar den beaktansvärda omständigheten att det saknades vattentäta skott mellan spelar- och ledarkadern. Under 1900-talets inledning tycks det i stället snarare ha varit regel än undantag att ishockeyfolket samtidigt iklädde sig flera roller (spelare, ledare, domare, arrangör, förbundsdelegat med mera). Lanctöts anmärkning om att ishockeyn spelades för sin egen skull skall emellertid inte tas som intäkt för att tävlingsmomentet var oviktigt i den europeiska ishockeyns barndom. Att ett mångfacetterat landskampsutbyte kom i gång tämligen omgående efter införandet kan tvärtom ses som ett tydligt tecken på att spelet redan inledningsvis var klart sportifierad.

Genom den uppsjö av olika internationella turneringar som anordnades ska ishockeyn vid 1920-talets mitt ha vuxit fram till ”vinterns stora publiksport på kontinenten”. Vid det laget hade även spelstandarden höjts, mycket till följd av de ”många kanadensare [som] spelade i eller verkade som tränare för europeiska klubbar”, som det heter i Nordisk familjeboks sportlexikon (5). Att det länge var lite si och så med spelstandarden inom europeisk ishockey framgår mer än väl av att Sveriges nybakade landslag faktiskt kunde åka till Antwerpen-OS och spela jämnt med eller överglänsa kontinentens övriga ishockeynationer.

England – Europas första stormakt

Under OS i Garmisch-Partenkirchen år 1936 lyckades England snuva guldmedaljerna framför näsan på storfavoriterna Kanada och bronsmedaljörerna från USA, vilket var en rejäl fjäder i hatten för europeisk ishockey, även om laget ifråga var fyllt av kanadensiska medborgare med dubbla pass. I regel räckte dock inte ens tillgången till naturaliserade nordamerikaner för att europeiska ishockeylag skulle få stopp på kanadensiska eller amerikanska lag. Fram till och med 1950-talet var det nordamerikanska ishockeykunnandet i själva verket så stort att andra rangens student- och korporationslag vanligtvis avfärdade de europeiska landslagen utan större besvär. Detta medan de bästa kanadensiska proffsen länge ansågs vara

smärtsamt överlägsna allt vad europeiska storspelare hette. Talande är att av de sammanlagt 330 matcher som olika kanadensiska landslagskombinationer spelade i Europa under 1930-talet (varav huvuddelen var rena uppvisningsmatcher) vann man hela 293 stycken och förlorade endast 16. De enda plumparna i medaljprotokollen i mästerskapssammanhang var VM år 1933, då man fick nöja sig med en silverplats efter USA, och OS år 1936, där England alltså blev för svårt.

Det var också i England som den första reguljära proffsishockeyn på europeisk mark kom igång. Det första kända lag där spelarna fick betalt var Grosvenor House Canadians (säsongen 1931/32). År 1935 formades den första helprofessionella ishockeyligan, English National League (ENL), en händelse som historikerna Osmo Kivinen, Jani Mesikämnen och Timo Metsä-Tokila menar markerar slutet för den rena amatörishockeyn i Storbritannien. Ligans verksamhet hejdades dock av andra världskrigets utbrott. Ansatser till proffsishockey gjordes även på andra håll i Europa vid samma tid. I Nordisk familjeboks sportlexikon anges att amerikanen Jeff Dickson år 1932 försökte dra igång en professionell ishockeyserie i Paris, men att projektet misslyckades. En mer bestående och vittförgrenad proffsverksamhet framträdde inte heller i Europa förrän mot 1900-talets slut (6).

Referenser

1. Denna artikel är en delvis omarbetad redogörelse för forskningsresultat som tidigare presenterats i Stark, T. Folkhemmet på is: Ishockey, modernisering och nationell identitet i Sverige 1920–1972. Idrottsforum 2010.
2. Stark, s. 108–109; Andrew Podnieks m.fl (red.), World of Hockey, Fenn Publishing Company Ltd., s. 2.
3. Nordisk familjeboks sportlexikon, Band 4, Nordisk familjeboks förlags aktieföretag 1941.
- Podnieks m.fl red., s. 4.
4. Nordisk familjeboks sportlexikon, Band 4, 1941, s. 320 (Citat).
5. Kivinen, O. m.fl. i Culture, Sport, Society, 2001 1:49–62.

Kontakt

tobias.stark@lnu.se

Om barns rättigheter i idrotten:

För barnets bästa

– en antologin om idrott ur ett barnrättsperspektiv

För barnets bästa

EN ANTOLOGI OM IDROTT
UR ETT BARNRÄTTSPERSPEKTIV

NY
BOK!

Läs om internationell forskning, selektion, synen på tävlan, kön, funktionsnedsättning, behov av fysisk aktivitet, hälsorisker, rätten att uttrycka sina åsikter och bli lyssnad på, rätten till fritid och om barnkonventionens möjligheter.

Beställ på:
www.idrottsbokhandeln.se